

ОБ'ЄКТНА СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА ЗАЛЕЖНІСТЬ У МОВОТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті простежено закономірності функціонування предикатних і субстанційних компонентів у семантико-синтаксичній структурі речення. Вказано, що семантичну елементарність реченнєвої конструкції формує предикат і всі залежні від його семантики субстанційні синтаксеми. Зазначено, що у структурі речення предикат здатний утворювати суб'єктну, об'єктну, адресатну, інструментальну і локативну семантико-синтаксичні залежності. Основну увагу зосереджено на аналізі об'єктної семантико-синтаксичної залежності у функції об'єктної синтаксеми. Вона тотожна з однією залежністю формально-синтаксичної структури, яку репрезентує прислівний другорядний член речення. З'ясовано, що залежно від лексичного вираження предикатного компонента, об'єктна залежність має семантичні варіанти: залежність об'єкта дії, залежність об'єкта процесу, залежність об'єкта стану, залежність об'єкта якісного стану, залежність об'єкта стану-відношення, залежність локативного об'єкта дії.

Ключові слова: об'єктна семантико-синтаксична залежність, предикат, об'єкт, синтаксема, структура речення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Теорія залежностей синтаксичних одиниць спрямована на пізнання закономірностей функціонування предикатних і субстанційних компонентів. Реченнєву структуру, що містить один предикат і всі залежні від його семантики субстанційні синтаксеми, вважаємо семантично елементарною. Предикат здатний формувати суб'єктну, об'єктну, адресатну, інструментальну і локативну семантико-синтаксичні залежності, які виражені субстанційними компонентами. Всебічний розгляд особливостей об'єктної семантико-синтаксичної залежності, яку формують більшість предикатів сучасної української мови, зумовлений проблематикою функційно-категорійного синтаксису. Аналіз предикатних і субстанційних компонентів реченнєвої структури з позицій теорії залежності [10] дозволить поглибити вивчення різноманітних граматичних явищ у семантично елементарних конструкціях.

Аналіз досліджень цієї проблеми. У сучасних лінгвістичних студіях проблематику об'єкта розглядали І. Р. Вихованець [1; 2; 3; 4], А. П. Загнітко [5], М. Я. Плющ [15], М. В. Мірченко [14], О. Г. Межов [11; 12; 13], Н. М. Костусяк [8], О. Ф. Ледней [9] та інші мовознавці. На сучасному етапі дослідження функційних особливостей та семантичного вираження об'єктної семантико-синтаксичної залежності є перспективним, оскільки дозволяє повніше і глибше з'ясувати специфіку утворення семантико-синтаксичної структури речення. Вирішення проблематики, спрямоване на

виокремлення об'єктної семантико-синтаксичної залежності, передбачає чітке окреслення багатоплановості речення та урахування усіх його аспектів – структурного, семантичного, комунікативного, номінативного, функційного.

Метою нашого дослідження є різноаспектний аналіз об'єктної семантико-синтаксичної залежності. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: 1) схарактеризувати компонентний склад семантико-синтаксичної структури речення; 2) встановити основні типи предикатів, які формують об'єктну семантико-синтаксичну залежність; 3) визначити семантичні різновиди об'єктної семантико-синтаксичної залежності. Проведений аналіз ґрунтується на принципах функційної граматики, на розвідках, у яких простежено окремі аспекти досліджуваної проблематики.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Важливим у вивченні синтаксису, на думку І. Р. Вихованця, є дослідження співвідношення формально-граматичної і семантико-синтаксичної структур синтаксичних одиниць, що спрямоване на розмежування їхньої формальної і семантичної організації. Це зумовлено потребою якнайглибше проникнути в механізм функціонування синтаксичного рівня мови [1, с. 3]. Синтаксичні зв'язки у формальній структурі встановлюють між членами речення формально-синтаксичну залежність. Як зазначає В. В. Коломийцева, граматичні залежності, матеріально втілюючи смислові відношення, репрезентують формально-граматичну структуру речення (поверхнева структура), одиницями якої виступають члени простого речення (головні, другорядні) та предикативні частини складного речення [7, с. 14]. Формально-синтаксична залежність визначає функції членів речення і має чітку структуру: двобічна залежність (зв'язок між підметом і присудком, однібічна залежність (прислівний підрядний зв'язок), взаємозалежність (сурядний зв'язок), подвійна залежність (факультативний опосередкований підрядний зв'язок). У формальній реченнєвій конструкції позицію другорядного члена визначаємо щодо організації головних членів речення. І. Р. Вихованець вказує: «... позиція підмета і позиція присудка є двома організуючими центрами, навколо яких групуються інші члени речення» [3, с. 64]. Основою розрізнення прислівних другорядних членів речення і другорядних детермінантних членів речення є тип формально-синтаксичної залежності: однібічна залежність від компонента речення і однібічна залежність від предикативного ядра речення. У семантичній структурі семантико-синтаксична залежність зазнає диференціації на суб'єктну, об'єктну, адресатну, інструментальну і локативну залежності. Об'єктна залежність у функції об'єктної синтаксеми тотожна однібічній залежності прислівного другорядного члена речення у формально-синтаксичній структурі. А. П. Загнітко наголошує: «Компоненти семантичної структури речення корелюють з членами речення як репрезентантами формально-граматичної будови речення, тому й можна

стверджувати, що, наприклад, агенс найчастіше реалізується в позиції підмета і под. При цьому такий вияв можна з певністю назвати первинним для певної національної мови, оскільки він відображає усталену модель сприйняття об'єктивної дійсності та її відповідну інтерпретацію» [5, с. 598]. Об'єктна залежність у функції об'єкта (семантико-синтаксична структура речення) найчастіше співвіднесена з додатком (формально-синтаксична структура речення).

В енциклопедії «Українська мова» вказано: «Об'єкт (від лат. *objectum* – предмет) – 1. Формальна категорія синтаксису, те саме, що додаток. 2. Семантична категорія синтаксису, що стосується назв предметів або істот, на які спрямовано дію, процес або стан, звичайно виражені дієсловом. Із семантико-синтаксичного боку входить до семантичної структури речення як необхідний компонент, що вказує у системі мови на правобічну валентність предиката. З функцією об'єкта пов'язані терміни «об'єктне значення», «об'єктна функція», «об'єктне відношення», «об'єктна валентність». У вітчизняній граматичній традиції поняттям об'єкта охоплюють ряд семантичних категорій типу власне об'єкта, адресата, знаряддя, засобу тощо. Об'єкт протиставляється семантичній категорії суб'єкта» [18, с. 390]. Поняття «об'єктної залежності» є значно ємнішим за поняття «об'єктна валентність», оскільки дозволяє в повнішому обсязі проаналізувати формування семантико-синтаксичної структури речення. Об'єктна семантико-синтаксична залежність вказує на предмет або особу, на яку спрямовану дію. У семантико-синтаксичній структурі речення суб'єктна і об'єктна залежності відповідно виражені суб'єктною і об'єктною синтаксемами. Ці субстанційні залежності займають центральне місце у реченнєвій структурі, адресатна залежність займає проміжну позицію, периферійна позиція належить локативній та інструментальній залежностям. У системі мови закріплене відповідне місце за суб'єктним субстанційним компонентом. Як правило, він стоїть перед предикатом, і тому визначаємо лівобічну семантико-синтаксичну залежність предиката. Наявність суб'єктної синтаксеми в лівобічній залежній позиції притаманна всім предикатам сучасної української мови, виняток становлять лише предикати з семантично не вираженою залежністю. Правобічна семантико-синтаксична залежність виражена іменниковими компонентами, що зазнають диференціації на такі синтаксеми: об'єктну, адресатну, інструментальну (знаряддя або засіб дії), локативну (початковий пункт руху, шлях руху і кінцевий пункт руху). Функціонування правобічної об'єктної семантико-синтаксичної залежності у структурі простого семантично елементарного речення повніше розкриває семантику предиката.

Як вважає М. В. Мірченко, об'єктність є однією з категорій семантико-синтаксичного спрямування, підкатегорією субстанційності. Сема об'єкта становить змістову величину категорії. Це ім'я предмета або особи, на які спрямована дія-ознака або які охоплені такою дією [14, с. 161]. У реченнєвій конструкції об'єктній синтаксемі притаманні лексико-семантичні та

граматичні ознаки. Семантика предикатного компонента створює варіанти об'єктної залежності: залежність об'єкта дії, залежність об'єкта процесу, залежність об'єкта стану, залежність об'єкта якісного стану, залежність об'єкта стану-відношення, залежність локативного об'єкта дії.

Залежність у функції об'єкта дії є основним домінантом об'єктної синтаксеми. Тут найбільш узагальнено семантичне навантаження об'єктної залежності, напр.: *Я на вбогім сумнім перелозі Буду сіять барвисті **квітки*** [17, с. 54]; *Орать будем свої **ниви**, рідні **перелози*** [17, с. 77]; [17, с. 79]; ... *колись принесла (мені) Тую цілющу-живущу **водицю*** *Дрібна пташина мала* [17, с. 110]. В позиції об'єкта дії функціонує уся сукупність назв як предметів, напр.: *Я **все** покидаю* [17, с. 84]; *Дівчина запрагнула **рясту** дрібного ...* [17, с. 67], так і істот, напр.: *Та й за віщо б ті **квіти** карали **мене**...* [17, с. 277]; *Ніч темна **людей** всіх потомлених скрила ...* [17, с. 66]. Предикати процесу формують об'єктну залежність, що виражена об'єктною синтаксемою на позначення осіб чи предметів, на які спрямовано процес, напр.: *...не докоряй **мені**, мріє загублена* [17, с. 276]; *Я не буду **на ранок** чекати* [17, с. 98]. Залежність об'єкта стану представлена у таких конструкціях: *Не боїться **морозу** вона* [пташина – Т. М.] [17, с. 109]; *Я люблю **вас*** [17, с. 114]; *Тії **речі** лагідні, знадні, чарівні Я боялась до серця приймати* [17, с. 116]; *Не любить **мене** чарівниця-дівчина* [17, с. 128]; ... *вони ще вірять у **богів**...* [17, с. 138]. Досить характерним для поезії Лесі Українки є вираження об'єктної залежності цього типу абстрактними поняттями, напр.: *Не бійся досвітньої **мли**...* [17, с. 66]; *Привиддя лихі мені **душу** гнітили* [17, с. 66]; *Не жаль мені **життя*** [17, с. 140]. Семантичний варіант об'єктної залежності стану-відношення характерний предикатам стану-відношення, напр.: *Та не страшно <...> осінньої **негоди** на Чорнім морі* [17, с. 95]; *Але **дітей**, маленьких **немовлят**, їх тільки шкода* [17, с. 177]; *Тіні, спотворені місячним сяєвом, Кращими будуть, ніж **образ** його...* [17, с. 168]; *Видко звідти всі **гори**, неба широкий **намет** і далеке **море**...* [17, с. 174]; *...в кого в вікні видко **світло**?..* [17, с. 175]; *Може, вам видко при місяці **місто**, і **вулиці**, й **гори** ...* [17, с. 175]. Об'єктну залежність у функції якісного стану формують предикати якісного стану, виражені формами вищого ступеня порівняння предикатних прикметників зі значенням якості у позиції присудка, напр.: ***Мені** вона [пісня – Т. М.] завжди чужая була ...* [17, с. 165]; *Той <...> Не вартий бачить **їх*** [дива – Т. М.] [17, с. 177]; ***Богам** були рівні співці-лавреати...* [17, с. 179]. Об'єкт локативного предиката дії залежить від предикатів, семантика яких передбачає вказівку на переміщення об'єкта, напр.: *І поніс **її**, тихо колишучи, далі, все далі Ніл жовтоводий, свята непрозора річка* [17, с. 214]; *...а барки, убрані лотосом, несли їй **жертви*** [17, с. 211]; *Ой понесли **конвалію** У високу залу, Понесла **її** з собою Панночка до балу* [17, с. 52]; *...понесли **все** приховане в мурах* [17, с. 278].

Об'єктна семантико-синтаксична залежність у функції об'єктного компонента сформована граматичними засобами вираження, зокрема їй

притаманні спеціальні відмінкові форми. Категорія відмінка багатьма своїми параметрами відображає найтипівші явища граматичної структури сучасної української літературної мови, є необхідним компонентом переважної більшості речень, а також репрезентує способи перегруповання компонентів речення і механізм взаємодії семантики, синтаксису і морфології. Морфологічними варіантами вираження об'єктної залежності в реченневих конструкціях виступають знахідний, родовий, давальний, орудний і місцевий відмінки. Основним морфологічним варіантом об'єктної синтаксеми є знахідний відмінок, який виражає семантико-синтаксичні функції об'єкта дії або стану. Субстанційні синтаксеми з функцією об'єкта дії або стану, виражені переважно знахідним відмінком, є одними з найбільш необхідних компонентів семантико-синтаксичної структури речення. Предикатна синтаксема відповідного типу, формуючи суб'єктну і об'єктну залежності, утворює найпоширеніший тип реченневої конструкції у поезіях Лесі Українки, напр.: *Ра-Менеїс будувала собі піраміду в пустині* [17, с. 213]; *Вогонь обпалить крила ...* [17, с. 149]; *Ні, я чую наше гасло!* [17, с. 162]; *У ту хвилину я про них забула* [17, с. 136]; *Там знайшов він Еолову арфу* [17, с. 145]; *Тебе давно Трістан твій вірний жде* [17, с. 90]; *Я не кохаю тебе!* [17, с. 237]. Іноді в поезіях Лесі Українки об'єктна залежність у функції об'єктної синтаксеми має імпліцитне вираження: *Гаптують, шують, і печуть, і варять, купують, продають ...* [17, с. 448].

Семантичні нашарування субстанційних залежностей, виражених синтаксемами, формує відповідний тип предиката. Категорія відмінка найпереконливіше виражає основні функції залежних субстанційних синтаксем, зокрема, Є. В. Клобуков зауважує: «Основна функція відмінкової форми – служити показником мінімальної синтаксичної побудови – синтаксеми» [6, с. 9]. Характеризуючи семантичні варіанти об'єктної залежності, відзначимо, що основна роль у вираженні об'єктної залежності належить знахідному відмінкові. Знахідний відмінок – це, передусім, відмінок об'єкта. М. Я. Плющ з цього приводу вказує: «Знахідний відмінок з'являється при перехідному дієслові, як «відпрацьована» у процесі мовленнєвого вживання форма, спеціалізована функція. У ній знаходить вияв мовне (граматичне) оформлення субстанції, яке цілком підлягає дії» [15, с. 44]. В об'єктній функції знахідний відмінок виконує роль домінанти, всі інші варіанти об'єктної залежності підпорядковані знахідному відмінку, який формує його лексико-комбінаторні варіанти (за умови, якщо вони закріплені за різними опорними предикатами).

Предикати, які мають залежні іменники у формі знахідного відмінка, становлять надзвичайно широку групу. Можна виділити такі основні підгрупи предикатів:

1) дієслівні предикати конкретної фізичної дії, що є найбільш поширеною підгрупою, до якої входять дієслова із семантикою творення та окремих видів діяльності: *будувати, варити, мостити, мурувати,*

орати, пасти, пекти, пиляти, плавити, плести, полоти, прасувати, прясти, ремонтувати, робити, садити, сапати, свердлити, сіяти, скиртувати, склити, скородити, сталити, тесати, точити, трамбувати, цементувати, шити, штукатурити та ін. [16], напр.: Я, цар царів, я, сонця син могутній, собі оцю **гробницю** збудував [17, с. 307]; З лицем тим самим він **левів** полює, **левіафанів** ловить, б'є **пташок**... [17, с. 308]; І раб копає **землю**, теше **камінь**, приносить **мул** з ріки і робить **цеглу**, виводить **мури, статуї** великі... [17, с. 309];

2) дієслівні предикати, які вказують на більший або менший ступінь інтенсивності дії, спрямованої на об'єкт: **бгати**, **бити**, **бомбити**, **бороти**, **будити**, **валити**, **вішати**, **в'язати**, **гальмувати**, **гасити**, **гноїти**, **гнуздати**, **гнути**, **згорнути**, **гребти**, **гризти**, **гріти**, **дерти**, **клювати**, **колоти**, **копати**, **краяти**, **кришити**, **кріпити**, **купати**, **кусати**, **ламати**, **латати**, **лити**, **ловити**, **мазати**, **мести**, **милити**, **мити**, **місити**, **м'яти**, **нищити**, **палити**, **парити**, **пороти**, **ранити**, **рвати**, **рівняти**, **різати**, **рубати**, **руйнувати**, **сікти**, **скребти**, **смалити**, **сушити**, **терзати**, **терти**, **тиснути**, **товкти**, **толочити**, **топати**, **тулити**, **хилити**, **чавити**, **чистити**, **чіпляти**, **чухати**, **шматувати**, **щербити** і под. [16], напр.: ... **сильне море**, ... **затопи** цю **країну** нещасну [17, с. 101]; **Захопив його** вихор великий [17, с. 101]; **Ті сльози** розтворюють **рани** [17, с. 78]; **Оберігала їх** сторожа янголина [17, с. 251];

3) дієслівні предикати, які позначають переміщення об'єкта в просторі: **везти**, **волокти**, **доставляти**, **експортувати**, **імпортувати**, **котити**, **нести**, **сунути**, **переправляти**, **транспортувати** та ін. [16], напр.: ...можна й **те дістати**, **що** ти з **Італії** привіз? [17, с. 215]; **Попереду** везли **саркофаг** величезний порожній [17, с. 215]; **Ти не** привезла чорного **вітрила** [17, с. 447]; **Я** принесла тобі всі **квіти** [17, с. 272]; ...і **посилає** на роботу **люд** [17, с. 308];

4) дієслівні предикати на позначення володіння, позбавлення і передачі, присвоєння й отримання: **берегти**, **брати**, **губити**, **давати**, **дарувати**, **держати**, **знаходити**, **лишати**, **мати**, **платити**, **продавати**, **тратити**, **тримати**, **ховати** і под. [16], напр.: **Бо** невільники не мали ані **зброї**, ані **джури**, ні **лицарських обов'язків**, тільки **мури** та **кайдани** [17, с. 299]; **Хто ...** плачучи гірко від болю дає **себе** тернові **ранить** [17, с. 194]; **Хто** дасть моїм очам потоки **сліз**? [17, с. 287]; ...мені не дано **крил** міцних [17, с. 202]; **Татусь**, цілуючи свою дитинку, **Невільничого** хліба дав **скоринку** [17, с. 59]; **Ти** колись нам **слала** **доріженьку** світла (с. 303); **Тепер** останнії **дарунки** роздала... [17, с. 76];

5) дієслівні предикати на позначення процесу мовлення: **говорити**, **кричати**, **казати**, **мовити**, **оповідати**, **розповідати**, **читати**, **шептати** та ін. [16], напр.: **Старий** дідусь... **Про** давнину **справдешні** **байки** **править** [17, с. 55]; ...**ти** страшні **казав** нам **байки** [17, с. 56]; **Я** не скажу нікому **слів** **таємних** [17, с. 273]; ...**та** **вголос** **слів** **тих** **вимовить** не **вмію**... [17, с. 313];

6) дієслівні предикати, які виражають позитивне або негативне ставлення до чогось, внутрішній стан і почуття, спрямованість інтересу до

чогось: *бадьорити, бентежити, вабити, вітати, ганьбити, гнівити, дивувати, дратувати, жаліти, зневажати, клясти, кохати, кривдити, критикувати, лаяти, любити, лякати, милувати, ненавидіти, нервувати, ніжити, пестити, полонити, ревнувати, сердити, славити, соромити, тішити, тривожити, турбувати, хвалити, хвилювати, цікавити, цінувати, шанувати* та ін. [16], напр.: *...а душу рве й гнітить нескінчена розмова* [17, с. 141]; **Вас** я боюся [17, с. 306]; *Що ота його кохала* [17, с. 270];

7) дієслівні предикати чуттєвого сприймання: *бачити, дивитися, нюхати, помічати, слухати, спостерігати, чути* та ін. [16], напр.: **Ізольду Злотокоосу** *Трістан і тут згадав* [17, с. 440]; *Стояла я і слухала весну...* [17, с. 115];

8) дієслівні предикати розумової діяльності: *вчити, гадати, досліджувати, думати, збагнути, з'ясовувати, знати, ототожнювати, пам'ятати, пізнавати, пояснювати, розв'язувати, розуміти, тлумачити, узагальнювати* та ін. [16], напр.: *І страшно думати мені про них* [17, с. 273].

9) предикати якісного стану на позначення зовнішності: *схожий, подібний, підхожий, точнісінький, вилитий, співзвучний, аналогічний, однотипний* та ін. [16], напр.: *Лице його подібне до Тарака, до Менефта, як і до всіх тиранів* [17, с. 308].

Аналізуючи ранги центральності, І. Р. Вихованець вказує, що форма знахідного відмінка свідчить про центральну позицію позначуваного ним іменника в семантико- і формально-синтаксичній структурах речення [2, с. 66]. Семантико-синтаксичні ознаки знахідного відмінка в об'єктній функції визначені субстанційністю, об'єктною залежністю від предиката, пасивністю, фінальною спрямованістю. Формально-синтаксична ознака – розташування у реченні після присудка (формально-синтаксична ознака центральності), від якого залежить прислівний другорядний член речення.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. У поетичних творах Лесі Українки широко представлено різноманітні типи субстанційної семантико-синтаксичної залежності об'єкта, який має морфологічне вираження знахідного, родового, давального, орудного і місцевого відмінків. З усіх аналізованих варіантів об'єктної залежності у мовотворчості поетеси найчастіше домінує семантико-синтаксична об'єктна залежність у функції об'єкта дії. З-поміж усіх субстанційних залежностей об'єктна залежність разом із суб'єктною залежністю займає центральну позицію у структурі простої семантично елементарної конструкції. Її здатні формувати предикати різних семантичних груп. Основна роль у вираженні об'єктної залежності належить знахідному відмінкові. Подальші дослідження всіх варіантних виявів семантико-синтаксичної залежності різних типів сприятимуть розв'язанню теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із функційною граматичною теорією.

Список використаної літератури

1. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення : [монографія] / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1983. – 219 с.
2. Вихованець І. Р. Система відмінків української мови : [монографія] / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1987. – 231 с.
3. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови : [монографія] / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 224 с.
4. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : [підручник] / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
5. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Морфологія. Синтаксис : [монографія] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. – 992 с.
6. Клобуков Е. В. Семантика падежных форм в современном русском литературном языке : [монография] / Е. В. Клобуков. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1986. – 120 с.
7. Коломийцева В. В. Синтаксичні відношення і зв'язки / В. В. Коломийцева // Сучасна українська мова : Синтаксис : [підручник] / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева та ін. ; за ред. А. К. Мойсієнка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2013. – С. 12–15.
8. Костусяк Н. М. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови : [монографія] / Н. М. Костусяк. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 452 с.
9. Ледней О. Ф. Об'єктні синтаксеми в структурі простого речення : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / О. Ф. Ледней. – Одеса, 2003. – 20 с.
10. Масицька Т. Є. Теорія залежностей у сучасному синтаксисі / Т. Є. Масицька // Волинь філологічна: текст і контекст: [зб. наук. пр.] /упоряд. І. П. Левчук. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – Вип. 14. – С. 133–143.
11. Межов О. Г. Семантична диференціація об'єктної синтаксеми / О. Г. Межов // Українська мова. – 2005. – № 1. – С. 17–32.
12. Межов О. Г. Відмінкова периферія об'єктної синтаксеми в сучасній українській мові / О. Г. Межов // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія (мовознавство). – Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаніка, 2009. – Вип. XXI–XXII. – С. 105–108.
13. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць : [монографія] / О. Г. Межов / [відп. ред. І. Р. Вихованець]. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 464 с.
14. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій: : [монографія]. – Вид. 2-ге, переробл. / М. В. Мірченко. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 393 с.
15. Плющ М. Я. Категорії суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення : [монографія] / М. Я. Плющ. – К. : Вища шк., 1986. – 175 с.
16. Словник української мови : в 11 т. / [ред. кол. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
17. Українка Леся. Поезії. Поєми / Леся Українка. – К. : Дніпро, 1989. – 501 с.
18. Українська мова. Енциклопедія / В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Заблук та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 2000. – 752 с.

Масицька Тат'яна. Объектная семантико-синтаксическая зависимость в речетворчестве Леси Украинки. В статье проанализирована закономерность функционирования предикатных и субстанциональных компонентов в семантико-синтаксической структуре предложения. Указано, что семантическую элементарность конструкции предложения формирует предикат и все зависящие от его семантики субстанциональные синтаксеми. Отмечено, что в структуре предложения предикат способен создавать субъектную, объектную, адресатную, инструментальную и

локативную семантико-синтаксические зависимости. Основное внимание сосредоточено на анализе объектной семантико-синтаксической зависимости в функции объектной синтаксемы. Она тождественна с односторонней зависимостью формально-синтаксической структуры, которую представляет второстепенный член предложения. Соответственно о лексико-семантическому потенциалу предиката, объектная зависимость имеет различные варианты: зависимость объекта действия, зависимость объекта процесса, зависимость объекта состояния, зависимость объекта качественного состояния, зависимость объекта состояния-отношения, зависимость локативного объекта действия.

Ключевые слова: объектная семантико-синтаксическая зависимость, предикат, объект, синтаксема, структура предложения.

Masytska Tetyana. Objective Semantic and Syntactic Dependence in Lesya Ukrainka' Language Creativity. The article makes a point of common patterns and conditions for functioning predicative and substantive components in the semantic and syntactic sentence structure. It has been identified that the semantic simplicity of a sentence construction constitutes a predicate and all substantive syntaxemes dependent on its semantics. It has been indicated that a predicate is able to form subjective, objective, addressee, instrumental and locative semantic and syntactic dependences in a sentence structure. The main focus of the research is the analysis of objective semantic and syntactic dependence in the function of an objective syntaxeme. It is identical to the one-way dependence of a formal syntactic structure that is represented by an adverbial subordinate part of the sentence. It has been found that according to the lexical expression of a predicative component the objective dependence has the following semantic alternates such as dependence on the action object, dependence on the process object, dependence on the state object, dependence on the object of qualitative state, dependence on the object of state and attitude, dependence on the locative object of action.

Key words: Objective semantic and syntactic dependence, predicate, objective, syntaxem, structure of the sentence.

Стаття надійшла до редколегії 19.11.2014